

Cite: Gladun, O. M. & Puhachova, M. V. (2022). Henezys demohrafichnoho reiestru v Ukraini [Genesis of the Demographic Registry in Ukraine]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 3 (49), 3-25. <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.003>

<https://doi.org/10.15407/dse2022.03.003>

УДК: 351.755.3 : 351.755(4-17)

JEL Classification: C 89

О. М. ГЛАДУН, чл.-кор. НАН України, д-р екон. наук, старш. наук. співроб., заст. директора з наукової роботи

Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України
01032, Україна, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: gladun.ua@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6354-6180

Scopus ID: 56682893300

М. В. ПУГАЧОВА, д-р екон. наук, старш. наук. співроб., голов. наук. співроб.

Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України
01032, Україна, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: maryni@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1680-4284

ГЕНЕЗИС ДЕМОГРАФІЧНОГО РЕЄСТРУ В УКРАЇНІ

Держава не може функціонувати без точної і надійної інформації про чисельність своїх мешканців, статеву, вікову структуру населення та його розміщення на території країни. Протягом багатьох десятиліть таку інформацію отримували з переписів населення, а у міжпереписний період — з різних додаткових джерел. Пізніше у розвинених країнах створили так звані електронні демографічні реєстри, що дало змогу оператив-но актуалізувати необхідну інформацію про населення, зберігати її й швидко оброб-ляти. Наприкінці минулого століття у багатьох розвинених країнах демографічні реє-стри стали головним джерелом інформації для проведення традиційних переписів на-селення, а пізніше — навіть частково або повністю їх замінили. Україна на теперішній час через різні обставини не має повноцінного демографічного реєстру і тільки прохо-дить складний шлях до його становлення.

Метою цієї статті є дослідження процесу створення демографічного реєстру в Україні в історичному аспекті. А її новизна полягає у тому, що вперше висвітлено,

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2022. Стаття опублікована за умовами відкри-того доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2022. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

проаналізовано та оцінено три спроби розроблення національного демографічного реєстру. Дослідження ґрунтується на застосуванні системного аналізу для оцінки усіх спроб створення українського демографічного реєстру; використання методів дослідження складних систем (аналізу і синтезу) дало можливість докладно проаналізувати компоненти усіх реєстрів і на основі компаративного аналізу визначити сильні та слабкі сторони кожної версії реєстру. Застосування конкретно-історичного підходу допомогло вивченню процесів проектування і створення реєстрів з урахуванням конкретних історичних умов, в яких вони відбувались, і з'ясуванню їх впливу на ці процеси. Для досягнення поставленої мети авторами досліджено проекти демографічних реєстрів, розроблені в різні часи: Автоматизованого банку даних «Населення» і Державного реєстру населення України. Проаналізовано причини, через які ці електронні інформаційні ресурси так і не були побудовані. Також досліджено мету створення і можливості запровадженого Єдиного державного демографічного реєстру. Виявлено переваги і недоліки, продемонстровано його зв'язок з іншими електронними реєстрами, що функціонують в органах влади й місцевого самоврядування. Представлено порівняння складу демографічних ознак двох згаданих вище проектів і реєстру, що на сьогодні функціонує. З точки зору саме демографічної спрямованості та технологічного поєднання з іншими інформаційними системами найбільш досконалим був проект Автоматизованого банку даних «Населення». Проект структури наступного реєстру був перенацілений усією можливою інформацією щодо населення, яка з погляду демографічних потреб не була необхідною. Єдиний державний демографічний реєстр був створений з метою забезпечення населення документами нового зразка, але не був спрямований на повноцінне виконання ролі демографічного реєстру.

Ключові слова: реєстри населення, Автоматизований банк даних «Населення», Державний реєстр населення України, Єдиний державний демографічний реєстр, структура електронного реєстру, перепис населення.

Постановка проблеми та її актуальність. Питання визначення (оцінки) чисельності населення, яке проживає на певній території, постало давно. Відомі випадки обліків населення ще у III—II тис. до н.е. (Єгипет, Китай, Індія). Регулярно обліки проводились і у Стародавньому Римі. На території сучасної України проведення обліків населення також сягає давнини. У літописах зустрічаються згадки про їх наявність ще у другій половині IX ст. Вони провадились також під час татарської навали (1245 р.). На території України, яка знаходилась у складі різних держав, з середини XVI ст. цей процес набув систематичного характеру. На території Речі Посполитої за 161 рік (1629—1790 рр.) було здійснено 4 т.зв. подимних обліки. У часи Гетьманщини у 1723—1756 рр. відбулось 13 подвірних обліків. У першій половині XVIII ст. в Російській імперії проводились подушні обліки населення. Подушні списки називали «казками», а самі обліки — ревізіями, усього на українських землях було 7 ревізій у період з 1782 по 1858 р. На українських територіях, що входили до складу Австрійської імперії з 1772 по 1850 рік, здійснено 14 т.зв. конскрипцій населення [1, с. 50—56].

Відомості обліків населення були необхідні головним чином для обкладання населення податками і повинностями, а також з'ясування кількості осіб чоловічої статі для можливого залучення до війська.

З середини XIX ст. в різних країнах Європи почали систематично проводитись переписи населення. За цей період на різних територіях сучасної України було проведено загалом 22 переписи. З них 6 провела Австро-Угорщина, по 2 — Польща та Чехословаччина, по 1 — Російська імперія, Угорщина та Румунія. Вісім переписів населення провів СРСР. Ще один, перший і останній перепис населення за 30 років незалежності був проведений в Україні в 2001 р. Необхідність проведення переписів була обумовлена тим, що обліки тривали достатньо довго, якість інформації оцінити було важко, перелік питань був обмеженим. Переписи населення проводились одночасно на всій території усїєї країни, включали широке коло питань, відповіді на які потрібно отримати органам влади на час проведення перепису. Перші науково обґрунтовані рекомендації щодо принципів проведення переписів населення запропоновано на восьмій сесії Міжнародного статистичного конгресу у 1872 р. Переписи дали можливість регулярно отримувати інформацію щодо складу та розміщення населення, його різних характеристик.

Паралельно з проведенням обліків та переписів розвивалась система реєстрів населення. Вона існувала у вигляді списків чи картотек, які формувались з певною метою чи за певними критеріями. Так, у XVI ст. владою Речі Посполитої було складено окремих список — реєстр козаків, яких взято на державну службу (звідси пішла назва «реєстрове козацтво»). Після проведення різних видів обліків та переписів також залишались певні списки населення, які хоча і могли не називатись реєстрами, але по суті виконували їх роль. Церковні приходи вели книги народжених і померлих, які теж по суті були реєстрами. За часів СРСР підрозділи МВС («паспортні столи») вели картотеки проживаючих на певній території, що забезпечувало контроль за переміщенням населення через процедуру «прописки».

Необхідність запровадження реєстрів (у будь-якій формі) була обумовлена необхідністю мати інформацію щодо населення на поточний момент. Обліки та переписи проводились через великий проміжок часу, інформація застарівала і вже через кілька років втрачала актуальність. Розрахунки за період між переписами з часом втрачають надійність.

Принципова відмінність між переписами (обліками) та реєстрами полягає ось у чому. Якщо процедура перепису на певному етапі потребує знеособлення (деперсоніфікації) інформації, то реєстри ведуться персонально. За результатами переписів може бути отримана виключно узагальнена інформація. Крім того, якщо переписи проводяться з певною періодичністю (рекомендована ООН періодичність — 10 років), то реєстри ведуться в режимі реального часу. Теоретично по тих ознаках, що збігаються у програмі перепису та реєстрі, узагальнена інформація на базі реєстрів може бути отримана у будь-який час. Проте переписи дають можливість отримати

ти інформацію по тих ознаках, яких немає у реєстрах, та по комбінації різних ознак. За даними реєстрів це далеко не завжди можна зробити.

Зараз у багатьох країнах відбувається величезний стрибок у напрямі створення та використання реєстрів населення, що обумовлено стрімким розвитком інформаційних технологій. У низці європейських країн переписи населення проводяться або з використанням даних реєстрів, або взагалі тільки на базі реєстрів.

Використання реєстрів населення для поточної роботи і цілей переписів потребує певної ієрархії реєстрів. Практично в усіх країнах існують т.зв. базові реєстри, тобто реєстри, які є ключовими у створенні системи реєстрів. До таких базових реєстрів належить і демографічний [2, с. 9—23].

В Україні упродовж останніх 30 років створено понад 300 різноманітних реєстрів, у т.ч. демографічний. Характерною рисою сучасної ситуації є безсистемність їх створення, а Єдиний державний демографічний реєстр (ЄДДР) не виконує функцій демографічного і через це не відповідає своїй назві. Зараз Міністерство цифрової трансформації України намагається навести лад у царині реєстрів та інших електронних інформаційних ресурсів, що повинно підвищити ефективність їх використання. Під його егідою створено Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів — державний репозитарій, який запроваджено для обліку всіх електронних інформаційних ресурсів держави: електронних реєстрів, кадастрів, класифікаторів, а також — інформаційних систем, які забезпечують їх функціонування та використовують інформацію з них [3]. А з використанням досвіду побудови естонської платформи *X-tee* запроваджено інформаційно-телекомунікаційну систему «Трембіта», призначену для автоматизації й електронного забезпечення обміну даними між електронними інформаційними ресурсами під час надання адміністративних послуг та здійснення інших повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування [4]. Отже, прогрес на шляху створення ефективної системи державних реєстрів, безперечно, спостерігається. Але у цій системі, на нашу думку, поки що немає справжнього демографічного реєстру.

Для розуміння ситуації, що склалася, необхідно дослідити історію створення реєстрів. У цій статті розглядаються спроби створення демографічного реєстру в Україні протягом достатньо довгого періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проблема створення та використання реєстрів недостатньо висвітлена в наукових публікаціях. О. Осауленко (O. Osaulenko) [5], посилаючись у своїй статті на Указ Президента України «Про створення Єдиного державного реєстру фізичних осіб» [6] і постанову Кабінету Міністрів України про Концепцію щодо його створення [7], підкреслює, що ці документи ставлять за мету побудову такої інформаційно-аналітичної системи загальнодержавного значення, яка буде «моніторинговою підтримкою управління у сфері пра-

вових та соціальних питань, контролю і прогнозування заселення територій, відстеження динаміки міграційних і демографічних процесів» [5, с. 24; 7]. На жаль, зазначені документи втратили чинність ще у 2005 році, і процес розроблення демографічного реєстру на деякий час загальмував.

Публікацій щодо історичного аспекту створення демографічного реєстру майже немає, а ті, які вдалося відшукати, стосуються переважно останньої його версії — Єдиного державного демографічного реєстру. Це передусім статті, де подається його критика на етапі прийняття відповідного закону, що запроваджував цей реєстр [8]. Наприклад, у статті М. Томак (М. Tomak) [9] авторка наполягає, що після створення ЄДДР без відома МВС мешканець України «навіть не чхне», адже в реєстр передбачається інтегрувати в т.ч. відомості з усіх відомчих баз даних, туди навіть потрапить інформація із медичних карток. Вона стверджує, що «створення демографічного реєстру та об'єднання усіх баз в одну, як уже не раз попереджали правозахисники та експерти, означатиме, що кожна людина в Україні опиниться під рентгеном влади», а правозахисники назвали його одним із найбільш небезпечних, хоча він ухвалювався на виконання умов Плану дій лібералізації ЄС візового режиму для України. Про різку критику з боку правозахисників, релігійних громад і неурядових організацій ідеться й у публікації Центру політико-правових реформ [10]. Основним аргументом проти прийняття цього закону було те, що низка його положень не відповідає Конституції України й ратифікованим Україною міжнародним договорам та несе суттєву загрозу правам людини, зокрема праву на приватність. У наступній публікації [11] йдеться про відкрите звернення до керівництва держави та профільних органів від п'яти громадських організацій — Центру політико-правових реформ, Центру Громадянських Свобод, Центру інформації про права людини, Українського незалежного центру політичних досліджень та Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів, у якому наголошено, що об'єднання усіх відомчих баз даних і обсяг персональних даних, який планується до збирання і зберігання, є абсолютно неспівмірним з потребами видачі паспортних документів. Отже, з одного боку, дописувачі бачать недоліки майбутнього ЄДДР у тому, що він порушує конфіденційність інформації про фізичну особу, а з іншого — що у ньому буде зібрано цю інформацію з усіх баз даних, які містять відомості про населення. Отже, важко назвати цей реєстр суто демографічним.

Щодо дослідження сучасного стану ЄДДР, то логічно буде згадати колективну монографію, підготовлену в Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи за редакцією О. Гладуна (O. Gladun) [12, с. 352—372], в якій аналізу цього інформаційного ресурсу присвячено окремий підрозділ.

Метою статті є дослідження генезису демографічного реєстру в Україні.

Новизна полягає у тому, що вперше висвітлено, проаналізовано та оцінено три спроби створення демографічного реєстру в Україні.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на застосуванні системного аналізу для оцінки усіх спроб створення демографічного реєстру в Україні; використання методів дослідження складних систем (аналізу і синтезу) дало можливість докладно проаналізувати компоненти усіх реєстрів і на основі компаративного аналізу визначити сильні та слабкі сторони кожної версії реєстру. Застосування конкретно-історичного підходу допомогло вивченню процесів проектування і створення реєстрів з урахуванням конкретних історичних умов, в яких вони відбувались, і з'ясуванню їх впливу на ці процеси.

Виклад основного матеріалу. Першу спробу створення реєстру населення в Україні здійснено ще у часи існування СРСР у 1989 р. Тоді Державним комітетом СРСР з статистики було розроблено проєкт Концепції створення Автоматизованого банку даних «Населення»¹ (далі — АБД «Населення») [13]. Звісно, Україна (тоді ще УРСР) була у складі Радянського Союзу і, відповідно, реєстр населення України планувався як складова загальносоюзного. Створення АБД «Населення» розглядалась як складова Єдиної статистичної інформаційної системи, що мала містити «не тільки систему державної статистики, а й інформаційні бази галузевих і регіональних органів управління, об'єднань, підприємств та установ, включаючи первинний облік» [13].

Досвід експериментального створення системи персоніфікованого обліку населення мала Латвійська РСР, де у м. Рига та Валмієрському районі було створено територіальні банки даних про населення. Наукова складова робіт базувалась на відповідних розробках НДІ статистики СРСР та його Латвійського відділення. На базі цього банку даних передбачалось вирішення низки задач [13]:

- соціально-демографічний аналіз і поточна оцінка структури, відтворення і міграції населення за групами та категоріями населення;
- ведення динамічних рядів показників;
- прогнозування чисельності населення;
- інформаційне забезпечення вирішення задач статистики сім'ї;
- аналіз структури і динаміки трудових ресурсів, вивчення їх міграції;
- аналіз руху працівників у різних сферах та галузях народного господарства та регіонах країни;
- аналіз професійної та кваліфікаційної структури трудових ресурсів;
- аналіз структури та динаміки рівня освіти населення, використання фахівців у народному господарстві;

¹ Хоча в Концепції створення АБД «Населення» слово «реєстр» жодного разу не згадується, термін «банк даних» у цьому документі виступає синонімом терміна «реєстр».

- підготовка списку осіб окремих категорій (виборців, призовників, дошкільнят, учнів тощо);
- інформаційно-довідкове обслуговування користувачів, включаючи населення;
- організаційне, інформаційне і програмно-технологічне забезпечення переписів населення, вибіркових соціально-демографічних, соціологічних та інших статистичних обстежень, опитувань суспільної думки та референдумів.

Крім того, планувалось, що дані АБД «Населення» будуть основою при створенні інших банків даних (управління трудовими ресурсами, медичних даних, безготівкових розрахунків тощо), а також вирішення різних соціально-економічних проблем (розвиток медичного обслуговування, освіта, соціальне забезпечення, житлове будівництво, зайнятість тощо). Також передбачалась можливість формування спеціальних баз даних (пенсіонерів, інвалідів, пільговиків, власників транспортних засобів тощо) на замовлення користувачів. Користувачами АБД «Населення» було визначено «радянські та партійні органи», міністерства, відомства, підприємства, організації, кооперативи та населення. При цьому за бажанням громадян могла бути створена база документально підтверджених ретроспективних даних для отримання різноманітних довідок.

Створення АБД «Населення» передбачалось тільки на документальній основі (паспорт, свідоцтво про народження, акти громадянського стану, статистичні талони обліку міграції тощо). Тобто інформація банку даних повинна була відбивати юридичний статус особи. Для забезпечення конфіденційності персоніфікованої інформації зазначалась необхідність вирішення питання правових аспектів створення та функціонування АБД «Населення». АБД «Населення» мало створюватись у два етапи. Перший (1989—1995 рр.) включав проведення загальносистемних досліджень та проектних розробок, підготовку та затвердження директивних актів та нормативних документів, розробку та затвердження Цільової комплексної програми робіт зі створення та ведення банку даних. На другому етапі (1996—2000 рр.) повинна бути безпосередньо створена АБД «Населення». Планувалось використання бази даних для підготовки чергового перепису населення та порівняння даних банку та результатів перепису населення. Об'єктом спостереження в АБД «Населення» було визначено населення, а одиницею спостереження — особа. Проблемі ідентифікації особи планувалось вирішувати двома способами: 1) присвоєння кожній особі громадянського коду; 2) на підставі внутрішнього машинного ідентифікаційного коду. У першому випадку код повинен був складатись з 12—13 цифр і зазначатись в усіх документах конкретної особи, у другому ідентифікація мала здійснюватись в середині самої АБД «Населення» на підставі інтеграції різних ознак особи

(прізвище, ім'я, по батькові, стать, дата народження, номер та серія документів).

АБД «Населення» повинна була мати чотири територіальні рівні: союзний, республіканський, обласний, районний (міський). Введення інформації мало здійснюватися на найнижчому територіальному рівні, а її джерелами бути: РАГСи, сільради, паспортні столи, бюро з працевлаштування, управління народної освіти, райвиконкоми, районні фінансові управління, відділи кадрів підприємств і організацій, окремі громадяни.

На районному рівні у структурі запису щодо одиниці спостереження передбачались такі елементи: ідентифікаційний (громадянський) код; поля з соціально-демографічними ознаками у динаміці; поля з посиланням на інформаційні ресурси, де також міститься інформація про цю особу. Безпосередньо АБД «Населення» мала містити інформацію за такими ознаками особи:

1. Ідентифікаційний (громадянський) код.
2. Дата народження.
3. Стать.
4. Прізвище, ім'я, по батькові.
5. Серія і номер документа, який посвідчує особу.
6. Місце народження.
7. Місце проживання (за пропискою).
8. Національність.
9. Рівень освіти.
10. Спеціальність за освітою (професія).
11. Місце роботи.
12. Місце навчання.
13. Заняття (посада або робота, яка виконується).
14. Ідентифікаційний (громадянський) код матері.
15. Ідентифікаційний (громадянський) код батька.
16. Ідентифікаційний (громадянський) код чоловіка (дружини).
17. Дата укладання шлюбу.
18. Черговість шлюбу.
19. Дата розлучення.
20. Вид пенсії, пільг.
21. Джерело засобів існування.
22. Дата смерті.
23. Причина смерті.

Окрім самої концепції було розроблено проєкт Комплексної програми науково-дослідних, проєктних та дослідних робіт з підготовки до створення АБД «Населення», у якій визначались основні етапи робіт, їх виконавці та строки виконання. Проте роботи із створення цього банку даних так і не було розпочато через фінансові проблеми, які були досить гостри-

ми у 1989 р. Наприкінці 1991 р. СРСР припинив своє існування, тому проблему створення бази даних з персоніфікованою інформацією щодо населення кожна з 15 колишніх радянських республік почала вирішувати самостійно.

Якщо характеризувати Концепцію створення АБД «Населення» загалом, то рівень її розробки можна вважати достатньо високим. АБД «Населення» розглядалась як складова загальносоюзної інформаційної системи, перелік ознак у цілому відповідав потребам вивчення демографічних процесів та місцевим і державним органам управління. З точки зору сучасної ситуації викликає питання наявність у переліку ознак позиції «національність». З тогочасної ситуації це виглядало цілком прийнятно, тому що паспорт і більшість персональних документів містили інформацію щодо національності (т.зв. п'ята графа). Але це не враховувало можливість того, що самоідентифікація людини може змінитись. По змінних ознаках (місце проживання, рівень освіти, місце роботи тощо) було не зрозуміло, чи зберігається тільки поточний статус, чи попередні також.

Основним недоліком можна вважати відсутність інформації щодо наявності дітей та черговості їх народження. Це значно ускладнює дослідження складу та структури сім'ї. У зв'язку з цим не ясно, коли розробниками передбачалось присвоювати громадянський код дитині: при народженні чи у 16 років при отриманні паспорта.

Другу спробу запровадження реєстрів здійснено у перші роки незалежності України. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 лютого 1993 р. № 74-р [14] було затверджено склад робочої групи для розроблення Програми Державного реєстру² населення України, у складі якої були представники Міністерства економіки України, Міністерства статистики України, МВС України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України, Міністерства праці України, Науково-дослідного економічного інституту Мінекономіки України, Науково-дослідного інституту з проблем інформатики Мінекономіки України, Інституту економіки Академії наук України, Інституту науково-технічної і економічної інформації.

У 1994 р. Міністерство економіки України запропонувало концепцію Державного реєстру населення України (далі — ДРНУ) [15]. Безпосередньо над підготовкою концепції працювали Науково-дослідний економічний інститут Мінекономіки України та Науково-дослідний інститут з проблем інформатики Мінекономіки України. Метою створення ДРНУ було визначено «вдосконалення методів та засобів формування державної соціальної політики і механізмів її реалізації на основі системного використання сучасних комп'ютерних інформаційних технологій під час збирання та використання персоніфікованої інформації про населення». До реєстру насе-

² Зараз замість слова «регістр» загальноживаним є слово «реєстр».

лення передбачалось внесення персоніфікованої інформації «про всіх громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно проживають на території України». Відповідно до мети планувалось розроблення і впровадження сучасних інформаційних технологій; технологічного об'єднання («централізоване державне регулювання та підтримка технологічних процесів») систем реєстрації різних міністерств і відомств; розподілено-централізованої трирівневої інформаційної системи ДРНУ; інформаційної інфраструктури ДРНУ; законодавчо-нормативної бази, яка б регулювала всі етапи роботи з інформацією про населення (збирання, верифікація, оброблення, використання, зберігання).

Інформаційна система ДРНУ мала складатись з таких трьох рівнів: центральний, територіальний і кущовий. У кущових центрах мало здійснюватись обслуговування населення, введення і обмін даними. Таких кущових центрів планувалось, наприклад, у Республіці Крим 50, а у Вінницькій області — 65. Усього передбачалось створити 1500 таких офісів. Територіальних центрів мало бути створено 27 — за кількістю регіонів. До їх функцій належали: ведення централізованих баз даних, інформаційне обслуговування, збирання даних і обмін ними, ведення бази метаданих.

На центральному рівні у Національному центрі мала розроблятися методологія, здійснюватись формування інфраструктури і централізоване керування функціонуванням системи, проведення фундаментальних досліджень, ведення бази метаданих, інформаційне обслуговування, кадрове забезпечення.

Джерелами інформації для системи мали стати: районні відділи внутрішніх справ, РАГСи, органи статистики, бюро працевлаштування, лікувальні установи, навчальні заклади, відділи кадрів, наукові установи, митниці, місцеві ради. Користувачами визначались: Верховна Рада, Адміністрація Президента, Кабінет Міністрів, міністерства та відомства, обласні і районні державні адміністрації, громадські організації, наукові установи, селищні та сільські ради, населення.

ДРНУ повинен був включати до себе такі дані щодо людини [15]:

- демографічні (вік, стать, дата народження і смерті, сімейний статус, народження дітей, характеристики батьків тощо);
- територіальна належність кожного громадянина;
- характер трудової діяльності (професія, посада, місце роботи, робочий стаж тощо);
- освіта і підвищення кваліфікації (школа, вуз, втуз, ПТУ, курси, інше);
- усі види прибутків (зарплата, пенсія, стипендія, додаткові заробітки і прибутки);
- витрати на харчування, одяг, житло, комунальні та побутові послуги, будівництво, домашнє господарство, навчання, відпочинок, лікування та інше;

- характеристика житла (власний дім, квартира, наймане житло, розміри житла, благоустрій тощо);
- перелік всіх видів власності (дім, квартира, дача, транспорт, худоба, птиця, присадибні ділянки, засоби виробництва, господарські приміщення);
- стан здоров'я згідно з класифікацією, прийнятою в міжнародній практиці;
- екологічна характеристика місцевості, в якій проживає людина (клімат, радіоактивне та хімічне забруднення води, повітря, землі, харчових продуктів);
- розмір державної допомоги (дітям, інвалідам та іншим категоріям людей);
- особисті характеристики людини (національність, рідна мова, громадянство та інше). На основі інформації ДРНУ передбачалось отримання узагальнюючих індикаторів. Наприклад, як індикатори, що розкривають основні соціально-демографічні параметри якості населення, пропонувалось використовувати: стан здоров'я, соціально-професійний склад, статеві-віковий склад, середня тривалість життя. В основу концепції було покладено такі принципи:
 - спадковість (використання наявних даних);
 - функціональна простота (багатоцільове призначення);
 - інтегрованість (об'єднання «в єдину систему персоніфікованих демографічних, соціальних, економічних та екологічних характеристик населення»);
 - використання нових інформаційних технологій;
 - захист даних;
 - широта доступу (можливість доступу до інформації кожної людини, окрім деяких відомостей про людину). До концепції додавався також проект «Державної програми створення ДРНУ», що було обґрунтовано складністю створення і подальшого функціонування. У Державній програмі було виділено три основні групи робіт:
 - розроблення науково-методичних основ (концептуальні положення побудови, законодавча база, організація роботи);
 - визначення структури і змісту «регістраційної картки персонального обліку»;
 - створення забезпечувальних засобів (математичних, інформаційних, техніко-технологічних, кадрових, фінансових).

Також було розроблено структуру ДРНУ, терміни його створення (1994—2000 рр.), обраховано кошторис та визначено головних виконавців. Крім того, розроблено проект Закону України «Про державний реєстр населення України» та проект Програми створення ДРНУ.

Проблематичним, на нашу думку, є перелік даних щодо людини. Виходячи з назви, реєстр повинен містити не тільки демографічні відомості

щодо людини, а й значно ширший перелік даних. Не зрозуміло, яким чином і з якою періодичністю в реєстрі мали відображатись дані по кожній людині щодо «витрат на харчування, одяг, житло, комунальні та побутові послуги, будівництво, домашнє господарство, навчання, відпочинок» тощо. Це питання залишається навіть якщо від конкретної людини перейти на рівень сім'ї. Це ж стосується і відомостей щодо худоби, птиці, засобів виробництва тощо. Взагалі питання оновлення інформації ніяк не відображено. Крім того, екологічні характеристики стосуються певної території, а не конкретної людини.

Взагалі ДРНУ виглядає, на нашу думку, як інформаційний монстр, повноцінне функціонування якого невідомо як забезпечити. З сучасних поглядів (та і досвіду інших країн, який вже був у ті часи) очевидно, що забезпечення формування, актуалізації та використання такого обсягу різнопланової інформації — це, власне, справа багатьох спеціалізованих реєстрів. А деякі ознаки, такі як національність, мова — це взагалі не парафія реєстрів.

Одночасно із проектуванням ДРНУ Державною податковою адміністрацією активно проводилась робота зі створення Державного реєстру фізичних осіб — платників податків, який почав офіційно функціонувати 1 січня 1996 р. На той час не було розроблено стратегії створення системи реєстрів України (до речі, її не було до початку 2020-х рр., уперше спроби впорядкувати процеси побудови, функціонування та узгодження реєстрів відбулись після створення Міністерства цифрової трансформації України), країна не мала коштів на проведення двох таких масштабних робіт. До того ж ДРНУ планувалось створити до 2000 р., що не задовольняло фіскальні органи. Тому ідею створення реєстру населення було відсунуто на другий план і реанімовано тільки на початку 2010-х рр.

Третю спробу було доведено до практичної реалізації. На відміну від перших двох, коли спочатку розроблялись документи концептуального характеру, то на цей раз наприкінці 2012 р. було прийнято Закон України щодо демографічного реєстру [8].

Проте метою створення цього реєстру було не формування інформації для демографічних цілей, а формування інформаційної бази для друку різних документів (переважно — біометричних паспортів). Стаття 4 Закону визначає, що «Єдиний державний демографічний реєстр — це електронна інформаційно-комунікаційна система, призначена для зберігання, захисту, обробки, використання і поширення визначеної цим Законом інформації про особу та про документи, що оформлюються із застосуванням засобів Реєстру, із забезпеченням дотримання гарантованих Конституцією України свободи пересування і вільного вибору місця проживання, заборони втручання в особисте та сімейне життя, інших прав і свобод людини та громадянина» [8].

Розпорядником реєстру згідно з Законом є «центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів». На теперішній час це Державна міграційна служба України. Уповноваженими суб'єктами є центральні та інші органи влади, державні підприємства та уповноважені органи, які мають стосунок до видачі різних документів.

Статтею 13 визначено два типи документів, що видаються на підставі цього Закону: 1) документи, що посвідчують особу і підтверджують громадянство України та 2) документи, що посвідчують особу і підтверджують її спеціальний статус. До першого типу віднесено:

- а) паспорт громадянина України;
- б) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- в) дипломатичний паспорт України;
- г) службовий паспорт України;
- г) посвідчення особи моряка;
- д) посвідчення члена екіпажу;
- е) посвідчення особи на повернення в Україну;
- є) тимчасове посвідчення громадянина України.

Другий тип документів включає:

- а) посвідчення водія;
- б) посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон;
- в) посвідка на постійне проживання;
- г) посвідка на тимчасове проживання;
- г) картка мігранта;
- д) посвідчення біженця;
- е) проїзний документ біженця;
- є) посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту;
- ж) проїзний документ особи, якій надано додатковий захист.

Далі у Законі визначені форма та опис документів (ст. 14), вимоги до бланків документів та їх форми (ст. 15), порядок оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення документів (ст. 16), мова, якою оформляються документи (ст. 17), строк дії документів (ст. 18), особливості щодо окремих видів інформації, що міститься у документах (ст. 19), регулюються суми адміністративного та консульського зборів (ст. 20). Статті 21—37 містять детальний опис документів, перелічених у ст. 13, на видачу яких розповсюджується дія Закону.

Перелік інформації про особу, що вноситься до реєстру, визначений статтею 7 Закону:

- 1) ім'я особи;
- 2) дата народження / смерті;

- 3) місце народження;
- 4) стать;
- 5) дата внесення інформації про особу до реєстру;
- 6) відомості про батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників та інших представників;
- 7) відомості про громадянство або його відсутність та підстави набуття громадянства України;
- 8) реквізити документів, виданих особі засобами реєстру, а також документів, на підставі яких видані такі документи (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ, строк дії документа);
- 9) реквізити документів, що підтверджують смерть особи або визнання особи померлою чи безвісно відсутньою;
- 10) відцифрований зразок підпису особи;
- 11) відцифрований образ обличчя особи;
- 12) відцифровані відбитки пальців рук особи (у разі оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичного паспорта України, службового паспорта України, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон, посвідки на постійне проживання, посвідки на тимчасове проживання, посвідчення біженця, проїзного документа біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, проїзного документа особи, якій надано додатковий захист, картки мігранта);
- 13) за згодою особи — відцифровані відбитки пальців рук особи (у разі оформлення паспорта громадянина України);
- 14) додаткова змінна інформація про місце проживання, про народження дітей, про шлюб і розірвання шлюбу, про зміну імені, у разі наявності — інформація про податковий номер (реєстраційний номер облікової картки платників податків з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків) або повідомлення про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган), а також про місце роботи та посаду (у разі оформлення посвідчення члена екіпажу).

Кожній особі, внесений до Єдиного державного демографічного реєстру, присвоювався унікальний номер запису, який складається із 13 цифр. Перші 8 цифр — дата народження особи (YYYYMMDD), решта 5 цифр — номер запису на цей день (з них остання — це контрольна цифра). Може бути розділений ризикою після 8 позиції. Унікальний номер запису є незмінним.

Внесення до ЄДДР інформації про особу здійснюється у разі [16]:

• оформлення документів, якщо на цей час зазначена інформація не внесена до реєстру або змінилася;

- реєстрації місця проживання чи місця перебування;
- реєстрації актів цивільного стану;
- за бажанням особи, якщо інформація про неї не внесена до реєстру.

Внесена до ЄДДР інформація є конфіденційною. Доступ до інформації про відцифровані відбитки пальців рук особи та їх шаблонів має тільки розпорядник реєстру. Розголошення наданих персональних даних про особу забороняється, крім випадків, передбачених законом. Кожна особа, персональні дані якої (інформація про яку) внесені до реєстру, має право на безоплатне отримання довідки про внесення інформації до реєстру та видані документи, а також на повідомлення про кожен випадок звернення щодо передачі інформації про неї з ЄДДР [16].

Із тексту Закону можна зробити висновок, що Демографічний реєстр створювався не для демографічних цілей, а для створення законодавчої бази для друку документів. Помилкою, на нашу думку, було виносити у назву реєстру слово «демографічний». Назви реєстрів даються за їх функціональним призначенням, а не за наявною в них інформацією. З таким само успіхом демографічними можна було б назвати і податковий, і пенсійний, і будь-який інший реєстр, що містить інформацію про населення. При розробці реєстру не було визначено його місце в системі реєстрів і порядок взаємодії з іншими реєстрами. Про плани автономного використання реєстру свідчить те, що для ідентифікації особи було розроблено окремий унікальний код, а не використано персональний ідентифікаційний номер, який надається податковими органами — реєстраційний номер облікової картки платника податків (РНОКПП). На нашу думку, можна було би використати алгоритм формування РНОКПП для записів про тих мешканців країни, хто його на той час не мав (це, наприклад, особи, які з релігійних переконань відмовились від нього, діти та інші особи, які не сплачували податки) і формувати цей номер для наступних нових записів у ЄДДР. Запровадження додаткового ідентифікатора особи (який ще й до цього часу не присвоєний значній частині населення, що не зверталась до міграційних органів за біометричними документами), відсутнього в багатьох інших реєстрах, створило значні проблеми при подальшій експлуатації реєстру.

Як свідчить досвід інших країн, демографічні реєстри не містять ніякої відцифрованої інформації, вони призначені для обліку населення на базі реєстрації демографічних подій (народження, смерті, прибуття, вибуття, укладання / розірвання шлюбу) з врахуванням територіального розміщення особи. Узагальнена інформація з демографічних реєстрів використовується як органами влади різного рівня, так і для статистичних цілей. В Україні інформація з ЄДДР не використовується статистичними

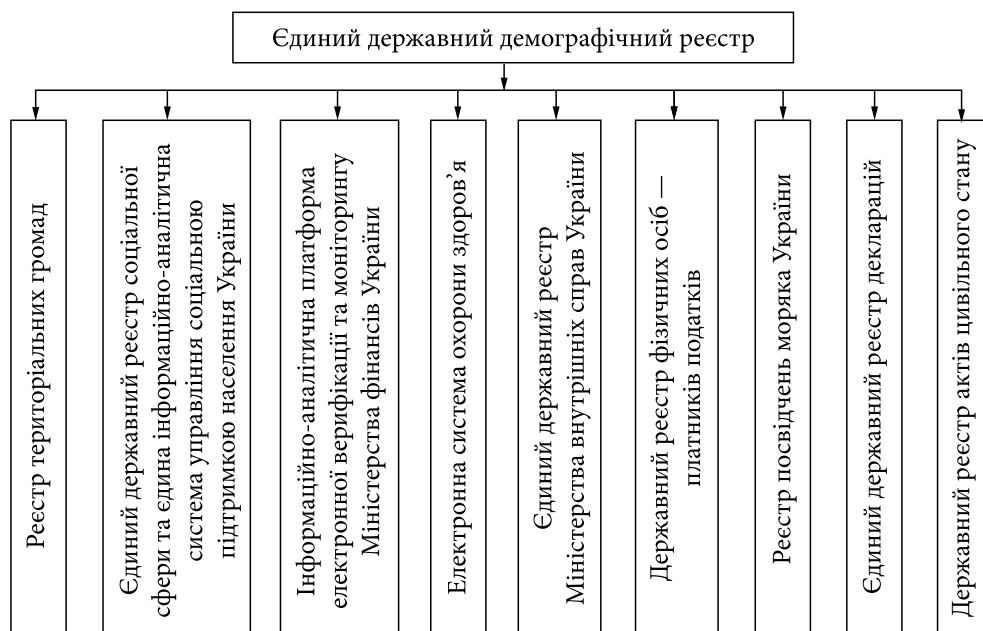

Рис. 1. Зв'язок Єдиного державного демографічного реєстру з іншими реєстрами, що містять інформацію про фізичних осіб
Джерело: [12, с. 371].

органами. На поточний момент повнота його наповнення та якість залишаються невідомими для широкого загалу. Попри спрямованість автономного використання, реєстр почав взаємодіяти з іншими реєстрами та базами даних (рис. 1). Порядок та повнота взаємодії є предметом окремого розгляду.

Слід відзначити, що відповідно до п. 2 ст. 6 Закону України «Про публічні електронні реєстри», ЄДРР було визначено як базовий, що безумовно є правильним рішенням [17].

Порівняння переліків ознак трьох реєстрів населення, спроби запровадження яких було зроблено в Україні, свідчить, що вони відбивають час і мету їх створення (табл. 1). Із загального переліку ознак розглядалися тільки демографічні та ті, що певним чином впливають на демографічні процеси.

Природно, що усі три реєстри містять дату народження, дату смерті та стать. ДРНУ ще додатково включає вік, що навряд чи доцільно, тому що значення цієї ознаки змінюється кожного року. Викликає подив відсутність у ДРНУ місця народження, тому що ця ознака є важливою для дослідження процесів формування населення певної території та визначення конкретного населеного пункту, де повинні зберігатись документи щодо народження. Наявність ознак «національність» та «рідна мова» є певним

Таблиця 1. Порівняння складу демографічних ознак у АБД «Населення», ДРНУ та ЄДДР

Автоматизований банк даних «Населення» (проект)	Державний реєстр населення України (проект)	Єдиний державний демографічний реєстр (закон)
Державний комітет статистики СРСР, 1989	Міністерство економіки України, 1994	Міністерство внутрішніх справ України, 2012
<i>Демографічні ознаки та окремі характеристики ознаки</i>		
Дата народження	Дата народження	Дата народження
Стать	Стать	Стать
Місце народження		Місце народження
Національність	Національність	
	Рідна мова	
	Громадянство	Громадянство
	Вік	
Дата смерті	Дата смерті	Дата смерті
Причина смерті		
	Стан здоров'я згідно з класифікацією, прийнятою в міжнародній практиці	
	Сімейний статус	
Дата укладання шлюбу		Шлюб
Черговість шлюбу		
Дата розлучення		Розірвання шлюбу
	Характеристики батьків	Відомості про батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників та інших представників
	Народження дітей	Народження дітей
Рівень освіти	Освіта	
Місце навчання	Підвищення кваліфікації (школа, вуз, втуз, ПТУ, курси, інше);	
Спеціальність за освітою (професія)	Професія	
Місце роботи	Місце роботи	Місце роботи (у разі оформлення посвідчення члена екіпажу)
Заняття (посада або робота, яка виконується)	Характер трудової діяльності (посада, робочий стаж тощо)	Посада (у разі оформлення посвідчення члена екіпажу)
Місце проживання (за пропискою)	Територіальна належність	Місце проживання

Продовження табл. 1

Автоматизований банк даних «Населення» (проєкт)	Державний реєстр населення України (проєкт)	Єдиний державний демографічний реєстр (закон)
Державний комітет статистики СРСР, 1989	Міністерство економіки України, 1994	Міністерство внутрішніх справ України, 2012
<i>Формальні (ключові) ідентифікатори</i>		
Прізвище, ім'я, по батькові Ідентифікаційний (громадянський) код Ідентифікаційний (громадянський) код матері Ідентифікаційний (громадянський) код батька Ідентифікаційний (громадянський) код чоловіка (дружини) Серія і номер документа, який посвідчує особу		Ім'я особи Реєстраційний номер облікової картки платників податків з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків (у разі наявності) Реквізити документів, виданих особі засобами Реєстру, а також документів, на підставі яких видані такі документи (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ, строк дії документа) Відцифрований зразок підпису особи Відцифрований образ обличчя особи Відцифровані відбитки пальців рук особи (у разі оформлення паспорта громадянина України — за згодою особи)

Джерело: складено авторами за інформацією [8, 13, 16].

віддзеркаленням радянської спадщини, коли ці відомості зазначались у окремих документах. З точки зору аналізу демографічних процесів важливою є ознака «причина смерті», проте вона присутня тільки в АБД

«Населення». Відсутність цієї ознаки у ЄДДР зрозуміла, адже реєстр створювався для правового забезпечення друку документів.

В АБД «Населення» та ЄДДР передбачається зазначення шлюбного стану, у той же час не визначено, що мається на увазі під ознакою «сімейний статус» у ДРНУ. В ДРНУ та ЄДДР інформація щодо батьків та народжених дітей має зберігатись безпосередньо у записі реєстру, натомість як в АБД «Населення» отримання інформації щодо батьків і дружини планувалось через зв'язок за допомогою ідентифікаційних (громадянських) кодів. В АБД «Населення» доцільним було б також зазначити ідентифікаційний код дітей, що забезпечило б перехресний зв'язок між записами.

Рівень освіти впливає на демографічну поведінку, а заняття (професійна діяльність) прямо чи опосередковано можуть бути пов'язані зі смертністю від різних причин. Цей взаємозв'язок досліджувався у радянські часи, тому і знайшов відображення у більш ранніх проектах — АБД «Населення» та ДРНУ. В ЄДДР посада зазначається у разі оформлення посвідчення члена екіпажу, що ще раз підкреслює його спрямованість на друк документів. На сучасному етапі досвід організації системи реєстрів у різних країнах свідчить, що ознаки щодо освіти, навчання, роботи доцільно зберігати в інших реєстрах.

Місце проживання важливе для отримання демографічних показників відповідно до адміністративно-територіального устрою, тому природно, що ознака «місце проживання» є у всіх трьох реєстрах.

При розробці ДРНУ зовсім не приділено уваги проблемі ідентифікації особи (запису у реєстрі). Мабуть, це пояснюється тим, що його розробники намагались включити до ДРНУ усе, що було можливо. Проте без наявності ідентифікаторів немає змоги визначити батьків, дітей, сформувати інформацію про сім'ю. ЄДДР також спрямований на ідентифікацію саме особи, і не розглядає проблему взаємозв'язку записів про осіб між собою. У цьому сенсі АБД «Населення» є найбільш опрацьованим.

Висновки. За останні майже 35 років зроблено три спроби впровадити демографічний реєстр населення. З точки зору саме демографічної спрямованості та технологічного поєднання з іншими інформаційними системами найбільш опрацьованою, на нашу думку, була спроба запровадити АБД «Населення». ДРНУ ідеологічно нагадує інформаційного монстра, який мав включати всю можливу інформацію про населення. Технологічно це навряд чи можна було забезпечити, незручно обробляти, зберігати і використовувати. ЄДДР, попри наявність слова «демографічний» у назві, головним чином спрямований виключно на друк різних документів, ідентифікатор особи, запроваджений у ньому, не став засобом взаємозв'язку з іншими реєстрами, які часто використовують РНОКПП. Перевагою ЄДДР стало те, що він був запроваджений і функціонує. Слід підкреслити, що Мінцифри в останні роки зробило значні кроки для оптимізації функціо-

нування і використання електронних інформаційних ресурсів, створення їх єдиної системи, зокрема, через Закон України «Про публічні електронні реєстри», введення поняття базових реєстрів, до яких віднесено і ЄДДР, поняття кваліфікованого електронного підпису тощо.

Отже, хоча зараз робляться спроби забезпечити функціонування ЄДДР саме як демографічного, відсутність у ньому ідентифікатора особи, через який його можна було би пов'язати з необхідними базовими реєстрами й усіма реєстрами населення, і первісна спрямованість на друк документів значно ускладнює ці спроби.

Серед подальших напрямів дослідження — аналіз сучасного стану ЄДДР, виконання ним функцій саме демографічного реєстру та його взаємозв'язок з іншими реєстрами, зокрема реєстрами територіальних громад як одними з головних джерел інформації про населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладун О. М., Кулик Н. В., Рудницький О. П. Чисельність, склад і рух населення. *Енциклопедія історії України*. Том «Україна — українці». Кн. 1. Київ: Наукова думка, 2018. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0014228.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (дата звернення: 03.04.2022).
2. Електронні реєстри: європейський досвід створення та використання: кол. моногр. за ред. О. М. Гладуна. /Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ: ІДСД, 2021. 271 с. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/register.pdf> (дата звернення: 11.05.2022).
3. Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів. URL: <https://e-resources.gov.ua/#/> (дата звернення: 08.04.2022).
4. «Трембіта» — система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів. *Державні сайти України*, gov.ua. URL: <https://trembita.gov.ua/ua> (дата звернення: 08.04.2022).
5. Осауленко О. Г. Демографічна статистика в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2004. № 1—2. С. 21—26. URL: <https://dse.org.ua/arhiv/maglast.pdf> (дата звернення: 13.04.2022).
6. Про створення Єдиного державного реєстру фізичних осіб: Указ Президента України від 30 квітня 2004 р. № 500/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500/2004#Text> (дата звернення: 08.04.2022).
7. Про затвердження Концепції створення Єдиного державного реєстру фізичних осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2004 р. № 1500. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1500-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.07.2022).
8. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 08.04.2022).
9. Томак М. Єдиний державний демографічний реєстр: Сноудену не снилося. *Радіо Свобода*. 07.10.2013. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25129189.html> (дата звернення: 11.03.2022).

10. Єдиний демографічний реєстр порушує права людини і принципи верховенства права. *Центр політико-правових реформ*. 03.12.2013. URL: <https://pravo.org.ua/yedynyj-demografichnyj-reyestr-porushuye-prava-lyudyny-i-pryntsypy-verhovenstva-prava/> (дата звернення: 11.03.2022).
11. Уряд хоче витратити 800 млн грн на створення мегабази даних про всіх громадян. *ZMINA*. 28 жовтня 2013. URL: <https://zmina.info/news/uriad-khoche-vytratyty-800-mln-hrn-na-stvorennia-mehabazy-danykh-pro-vsikh-hromadian/> (дата звернення: 11.03.2022).
12. Електронні реєстри: стан в Україні: кол. моногр. за ред. О. М. Гладуна. /Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Київ: ІДССД, 2021. 636 с. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/registers3.pdf> (дата звернення: 11.03.2022).
13. Концепция создания Автоматизированного банка данных «Население» (проект). Государственный комитет СССР по статистике. Москва, 1989. 29 с.
14. Про створення робочої групи для розробки Програми державного реєстру населення: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 лютого 1993 р. № 74-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74-93-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.03.2022).
15. Державний реєстр населення України. Концепція. Міністерство економіки України. Київ, 1994. 18 с.
16. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.03.2022).
17. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18 листопада 2021 р. № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> (дата звернення: 07.03.2022).

REFERENCES

1. Gladun, O. M., Kulyk, N. V., & Rudnytskyi O. P. (2018). Number, composition and movement of the population. In: *Encyclopedia of the History of Ukraine*, Volume “Ukraine — Ukrainians”, Book 1. Kyiv: Naukova dumka. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0014228.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 [in Ukrainian].
2. Gladun, O. M. (Ed.). (2021). Electronic registers: European experience of creation and use. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine. Kyiv: IDSS. <https://idss.org.ua/arhiv/registers.pdf> [in Ukrainian].
3. National register of electronic information resources (2022). <https://e-resources.gov.ua/#/> [in Ukrainian].
4. “Trembita” — a system of electronic interaction of state electronic information resources (2022). <https://trembita.gov.ua/ua> [in Ukrainian].
5. Osaulenko, O. H. (2004). Demographic statistics in Ukraine: current state, problems and development prospects. *Demography and social economy*, 1-2, 21-26. <https://dse.org.ua/arhivcive/maglast.pdf> [in Ukrainian].
6. Decree of the President of Ukraine On the creation of the Unified State Register of Individuals of April 30, 2004, №. 500/2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500/2004#Text> [in Ukrainian].
7. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the Concept of the creation of the Unified State Register of Individuals of November 9, 2004, № 1500. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1500-2004-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. Law of Ukraine About the Unified State Demographic Register and documents confirming the citizenship of Ukraine, verifying person's identity or special status of November 20, 2012, № 5492-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> [in Ukrainian].
9. Tomak, M. (2013). A single state demographic register: Beyond Snowden's wildest dreams. *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/25129189.html> [in Ukrainian].
10. The single demographic register violates human rights and the principles of the rule of law (2013). Center for Political and Legal Reforms. <https://pravo.org.ua/yedynyj-demografichnyj-reyestr-porushuye-prava-lyudyny-i-pryntsypy-verhovenstva-prava/> [in Ukrainian].
11. The government wants to spend 800 million hryvnias to create a mega database of all citizens (2013). *ZMINA*. <https://zmina.info/news/uriad-khoche-vytratyty-800-mln-hr-na-stvorennia-mehabazy-danykh-pro-vsikh-hromadian/> [in Ukrainian].
12. Gladun, O. M. (Ed.). (2021). Electronic registers: status in Ukraine. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine Kyiv: IDSS. <https://idss.org.ua/arhiv/registers3.pdf> [in Ukrainian].
13. The concept of creating an automated data bank "Population" (project) (1989). USSR State Committee on Statistics. Moscow [in Russian].
14. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine About the creation of a working group for the development of the State Population Register Program of February 2, 1993, № 74-r. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74-93-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
15. State population register of Ukraine. Concept (1994). Ministry of Economy of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
16. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Procedure for maintaining the Unified State Demographic Register and providing information from it, interaction between authorized entities, as well as implementation of identification and verification of October 18, 2017, № 784. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
17. Law of Ukraine On public electronic registers of November 18, 2021, № 1907-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 05.05.2022.

O. M. Gladun, Dr. Sc. (Economics), Senior Researcher, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Deputy Director
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine
01032, Ukraine, Kyiv, Blvd Tarasa Shevchenka, 60
E-mail: gladun.ua@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6354-6180
Scopus ID: 56682893300

M. V. Puhachova, Dr. Sc. (Economics), Senior Researcher, Chief Researcher
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine
01032, Ukraine, Kyiv, Blvd Tarasa Shevchenka, 60
E-mail: maryni@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1680-4284

GENESIS OF THE DEMOGRAPHIC REGISTRY IN UKRAINE

The state cannot function without accurate and reliable information about the number of its inhabitants, the gender and age structure of the population and its location on the territory of the country. For many decades, such information was obtained from population censuses, and in the intercensal period - from various additional sources. Later, so-called "electronic demographic registers" were created in developed countries, which made it possible to

quickly update the necessary information about the population, store it and quickly process it. At the end of the last century, in many developed countries, demographic registers became the main source of information for conducting traditional population censuses, and later even partially or completely replaced them. Currently, due to various circumstances, Ukraine does not have a full-fledged demographic register and is only going through a difficult path to its formation.

The purpose of this article is to study the process of creating a demographic register in Ukraine in a historical aspect. And its novelty lies in the fact that for the first time three attempts to develop a national demographic register are highlighted, analyzed and evaluated. The study is based on the application of systemic analysis to evaluate all attempts to create a Ukrainian demographic register; the use of complex systems research methods (analysis and synthesis) made it possible to analyze the components of all registers in detail and, on the basis of a comparative analysis, to determine the strengths and weaknesses of each version of the register. The application of a concrete-historical approach helped to study the processes of designing and creating registers taking into account the specific historical conditions in which they took place, and to find out the influence of these conditions on processes in question. To achieve the goal, the authors researched the projects of demographic registers developed at different times: the Automated Data Bank "Population" and the State Population Register of Ukraine. The reasons why these electronic information resources were never built were analyzed. The purpose of creation and possibilities of the introduced Unified State Demographic Register were also investigated. Its advantages and disadvantages are identified, its connection with other electronic registers operating in government and local self-government bodies is demonstrated. A comparison of the composition of the demographic characteristics of the two projects mentioned above and the register that is functioning today is presented.

From the point of view of demographic focus and technological combination with other information systems, the project of the Automated Data Bank "Population" was the most perfect. The project structure of the next register was oversaturated with all possible information about the population, which was not necessary from the point of view of demographic needs. The Unified State Demographic Register was created with the aim of providing the population with documents of a new model, but was not aimed at fulfilling the role of a demographic register to the full extent.

Keywords: population registers, Automated Data Bank "Population", State Population Register of Ukraine, Unified State Demographic Register, structure of the electronic register, population census.